Projekt Forskerspirer 2026 - HUM

Fanø-kvinden før og nu

Af AD004
Marie Weiss, Det Frie Gymnasium

Frimærke af kvinde, pige og dukke fra Fanø, alle tre iført Fanøs nationaldragt. Billedet stammer fra Chr. Neuhaus no. 532.

Indholdsfortegnelse

Fanø-kvinden før og nu.....1
Indholdsfortegnelse.....2
Indledning.....3
Fanø-kvinden.....3
Pilotforsøg og afgrænsning.....5
Problemformulering.....6
Formål.....6
Metode.....6
Teori.....8
Empiri.....8
Projektets udførsel.....8
Konklusion.....10
Anerkendelse.....11
Litteraturliste.....11

Indledning

Kvinden har historisk set været undertrykt og undervurderet i alle afskygninger af tilværelsen, og er det sågar stadig mange steder rundt i verden. Dog passer Fanø-kvinderne ikke helt ind i den fortælling. De kvindelige øboere har haft en særlig position, formet af øens maritime historie, hvor manden var mere på havet end hjemme, og dens geografiske afgrænsning[1]. Øsamfund har nemlig typisk egne kulturelle traditioner og normer, da den geografiske afgrænsning, især historisk, har begrænset påvirkning udefra, hvilket giver større mulighed for at bevare egen kultur og identitet. På Fanø er dette tydeligt, da øens kvinder siden midten af 1700-tallet har varetaget roller i samfundet og familien, der på daværende tidspunkt andre steder i Danmark udelukkende var tilskrevet manden. Samtidig havde kvinden ikke den politiske ret til at ændre det samfund, hun ellers stod ene om at holde vedlige. Men hvordan har det kvindeliv ændret sig i takt med at Fanø har ændret sig, fra maritimt samfund til en turisme- og serviceøkonomi? Det vil jeg i mit forskningsprojekt undersøge via et sociologisk feltstudie, der anvender island studies for at kunne tage hånd om Fanø-kvindernes historiske særpræg.

Fanø-kvinden

Fortællingen om den selvstændige Fanø-kvinde løber parallelt med fortællingen om et selvstændigt Fanø. Den 10. juli 1741 skrev Christian VI[2] under på auktionspapirer, der accepterede at fannikerne officielt havde købt deres ø fri fra kongemagten. Fannikerne var nu ejere af egen ø. Fanø havde i årtierne efter frikøbet stor økonomisk vækst, der førte til især maritim udvikling på øen[3]. Førnævnte og øens geografiske placering medførte, at Fanø frem mod midten af 1800-tallet formåede at blive et af Danmarks ledende maritime områder.[4] Næsten alle øens mænd[5] var sejlet bort fra marts til november[6]. Dette forandrede og formede hverdagen på øen. For mens mændene var ude at sejle, skulle kvinderne varetage de roller i husholdningen mændene ellers tidligere havde stået for. Så hverdagen var nu for kvinderne fuld af

---

[1] Fanø-kvinden: Ideal, myte og virkelighed
[2] https://www.aldus.dk/fanoe/frihedsbrevet/
[3] Fanø Kvinden ideal, myte og virkelighed side 13
[4] https://lex.dk/Nordby_p%C3%A5_Fan%C3%B8?utm
[5] https://slaegtsbibliotek.dk/2023/904080.pdf?utm
[6] https://www.mitfanoe.dk/index_php/da/fanos-historie/folkeliv/dagligliv/126-arets-gang/

dyr, der skulle slagtes, marker der skulle høstes, uld der skulle spindes, orme der skulle graves op og ikke mindst børn og familiemedlemmer der skulle plejes.[7] Arbejdsdage for kvinderne kunne komme helt op og runde de 16 timer.[8] Ovenikøbet havde kvinderne, når mændene var hjemme, ansvar for at forberede de mange fester og gilder, der løb af stablen. Hjemkomstgilder, rådgang[9], juleaften, Ja-gilder[10], og afskedsgilder er nogle blandt de mange festlige begivenheder, som kvinder stod for.[11]

Fra midten af 1800-tallet frem mod århundredeskiftet udviklede Fanøs skibsdrift sig yderligere. Nu kunne skibene være på havet flere år ad gangen[12], hvilket betød at mændenes hjemkomst blev sjældnere. For kvinderne hjemme på øen, betød det, at de tog sig af endnu flere praktiske opgaver på øen. Nogle kvinder begyndte eksempelvis at tage sig af regnskaber, breve og telegrammer, samt stå for kontakt mellem medredere.[13] Derudover begyndte kvinderne også at indtage mange mands-typiske roller i lokalmiljøet. Selvom disse arbejdsopgaver ikke nødvendigvis var fysisk krævende, krævede de stadig tid og energi, hvilket var noget Fanø-kvinden ikke havde meget overskud af. At jonglere mellem de omfattende arbejdsopgaver gav kvinden meget lidt overskud til at engagere sig andre steder. Dette betød, at Fanø-kvinderne ikke var en del af politik eller politiske beslutninger, trods deres store ansvar i at holde øen kørende.[14]

Hvad der på dette tidspunkt har kendetegnet Fanø i et århundrede, nemlig den maritime kultur, vil fra slut 1800-tallet til start 1900-tallet stort set forsvinde. Den maritime teknologi når nemlig nye højder, hvilket medfører en bred udbredelse af dampskibe[15]. Fanøs skibsbyggere og rederier kunne ikke følge med i denne udvikling, samtidig med at anlæggelsen af Esbjerg Havn i 1868[16] flyttede en stor del af områdets søfart og handel til fastlandet. Dette ændrede stort set alt på øen, både økonomisk, kulturelt og socialt. For Fanø-kvinderne betød denne udvikling, at de

---

[7] Fanø Kvinden ideal, myte og virkelighed
[8] https://www.mitfanoe.dk/index_php/da/fanos-historie/folkeliv/dagligliv/126-arets-gang/
[9] I den tid unge ugifte mænd var hjemme fra havet, gik de i råd, hvilket indebærer at besøge og forsøge at smigre sig ind på unge ugifte kvinder.
[10] Et Ja-gilde er et ritual, der kan sammenlignes med et forbryllup. I tiden ansås et par for at være gift efter ritualerne forbundet med et ja-gilde, trods at et ja-gilde udelukkende er symbolsk og ikke juridisk.
[11] https://www.mitfanoe.dk/index_php/da/fanos-historie/folkeliv/dagligliv/141-vintertidens-fester/
[12] Fanø Kvinden ideal, myte og virkelighed
[13] https://www.mitfanoe.dk/index_php/da/fanos-historie/folkeliv/dagligliv/125-livet-hjemme-pa-fano/?utm
[14] https://www.mitfanoe.dk/index_php/da/fanos-historie/folkeliv/dagligliv/134-selverhvervende-kvinder/
[15] https://lex.dk/dampskib
[16] https://historiskatlas.dk/@55.4639130,8.4453570,16z

samfundsforhold, der havde præget deres liv gennem generationer, gradvist ændrede sig. Da søfarten mistede sin betydning, forsvandt en væsentlig del af grundlaget for denne særlige arbejdsfordeling mellem mand og kvinde. I løbet af 1900-tallet begyndte Fanø at lukrere yderligere på turisme og serviceerhverv, som siden midten af 1800-tallet havde fungeret som en bi-indkomst på Fanø[17]. Samtidig blev de traditionelle levevilkår forandret i takt med den generelle samfundsudvikling i Danmark, hvor kvinders muligheder for uddannelse, lønarbejde og politisk deltagelse voksede. Fanø-kvindernes liv er dermed det sidste århundrede blevet ændret drastisk, grundet både de lokale forandringer på øen og af bredere ændringer i kvinders samfundsmæssige position.

Pilotforsøg og afgrænsning

Mit projekt er blevet formet af et pilotstudie, jeg har foretaget på Fanø i sommeren 2026. Pilotstudiet var et etnografisk feltstudie, hvilket er en kvalitativ forskningsmetode, hvor forskeren befinder sig i feltet og deltager semiaktivt i studiet. Jeg havde i mit pilotstudie fokus på at indsnævre, hvilken del af Fanøs kultur, jeg ville arbejde med i forskningsprojektet. I feltet observerede jeg eksempelvis, hvilke rolle kulturlivet har for de bosiddende unge på øen, til hvordan turister skubber til en kommercialisering af øens gamle traditioner. Den udbredte kommercialisering af øens tidligere kulturelle kendetegn fik mig til at undres over, hvordan denne tendens påvirker den egentlige nutidige kultur på Fanø. En sådan problemformulering ville være svært at svare på, da kultur er et paraplybegreb, der omfatter alt fra spisevaner til sociale normer. Dermed afgrænsede jeg mit projekt til udelukkende at omhandle udvikling af kvindekultur på øen. Dette skyldes den historiske kvinde identitet samt at Fanø-kvinder iklædt deres fanødragter, stadig i dag er frontfigur for den historiske kultur på øen.

Yderligere vil jeg i mit projekt blot forske i kvinder bosiddende og barnefødte på Fanø, da deres tilknytning til øens kultur og historie må antages at have en særlig form. Samtidig formoder jeg at disse kvinder i højere grad kan spejle sig i de historiske Fanø-kvinder, da de deler samme geografiske ophav. Det kunne også

---

17 https://www.mitfanoe.dk/index_php/da/fanos-historie/folkeliv/1137-foreninger/867-esbjerg-fano-hjertingturistforening-1922-1982/

være interessant at forske i alle kvinder med bopæl på Fanø for at undersøge hvordan det at være barnefødt eller tilflytter påvirker ens tilknytning til den kvindeidentitet. Dog ville denne undersøgelse ikke kunne svare på min overordnede undren vedrørende hvordan fortidens kultur påvirker den nutidige.

Problemformulering

Jeg vil i mit projekt arbejde ud fra en problemformulering, der lyder: Hvordan opfatter og anvender barnefødte og fortsat bosiddende kvinder på Fanø, øens historiske kvindeidentitet i deres eget liv?

Formål

Mit formål med forskningsprojektet er ikke blot at undersøge Fanø-kvindens historie, men også at opmuntre folk til at være foregangskvinder. Jeg ønsker at vise, hvordan Fanø-kvindernes historie kan bruges som et forbillede i dag, og hvordan deres mod til at gå forrest kan inspirere os til fortsat at skabe forandring.

Jeg forventer at kunne konkludere med mit forskningsprojekt, at den moderne Fanø-kvinde i mindre grad er præget af fortidens kvindetype. Fanø-kvinderne var i århundreder foregængere for deres samtid, men i dag er de det ikke nødvendigvis længere. Det illustrerer, at man kun er foregænger, indtil det, man kæmper for, bliver en del af normalen.

Fanø-kvindens historie er derfor ikke blot en fortælling om et stærkt og selvstændigt folk. Kvinderne kan også bruges som et forbillede, vi i dag skal lære af, så vi stadig tør skabe forandring. Der er altid plads til forbedring og nytænkning i et samfund, også i dagens Danmark. Så vi skal turde være foregængere, der baner vejen for udvikling og et mere ligestillet og balanceret samfund. Fanø-kvinden var på mange områder flere århundreder foran sin samtid. Det samme kan vi være i dag.

Metode

Mit forskningsprojekt består af et etnografisk feltstudie, med fokus på kvinders opfattelse af egen identitet samt forståelse af, hvad Fanøs historiske kvindeidentitet

indebærer. Mit forskningsprojekt vil tage udgangspunkt i Island Studies. Det skyldes, at kvindeidentiteten på Fanø er stærkt forbundet med de rammer øen har skabt, herunder den udbredte maritime kultur, der direkte medførte at kvinderne måtte både være ansvarsfulde og selvstændige. Jeg vil i mit etnografiske feltstudie anvende feltobservationer og hovedsageligt semistrukturerede kvalitative interviews. I mine feltobservationer vil jeg lægge mærke til kvindens ageren og færden i hverdagsscenarier, og skal logge disse i en feltdagbog. Mine interviews skal tage udgangspunkt i naturlige møder og samtaler med de lokale kvinder. Denne interviewform indebærer, at der inden for hovedtemaet kan skabes nye emner i løbet af interviewet, hvilket gør at de interviewede vil have bedre mulighed for at udtrykke deres perspektiver og oplevelser. Samtidig giver det mig mulighed for at stille opfølgende spørgsmål og undersøge emner, som jeg ikke på forhånd har overvejet. Dette er relevant for mit projekt, da jeg ønsker at undersøge kvindernes egne forståelser af den historiske kvindeidentitet. Følgende er min interviewguide:

- Har det at du er kvinde, betydning for din selvforståelse?
- Hvilken betydning har det for din identitet, at du er født og opvokset på Fanø?
- Hvad forbinder du med den historiske Fanø-kvinde? Og er det noget du kan spejle dig i?
- På hvilke måder oplever du, at den historiske Fanø-kvindes værdier eller egenskaber stadig findes blandt kvinder på øen i dag?

Jeg vil anvende programmet ‘Nvivo’ til at transskribere alle interviewene, samt indkode mine feltobservationer. Ud fra dette tekstmateriale vil jeg lave en tematisk analyse, for at kunne tyde generelle mønstre i dataen. Analysen skal som udgangspunkt være båret af fænomenologisk tilgang, da jeg er interesseret i, hvordan kvinderne selv opfatter deres liv og tilværelse på Fanø.

Teori

Jeg vil anvende to forskellige sociologiske begreber til at analysere og forklare mit datamateriale, henholdsvis 'islandness'[18] og 'social morfologi'[19]. Dette har jeg valgt for at have et teoretisk analyseapparat parat, som både relaterer sig til mit forskningsemne og som specifikt kan gå ind og hjælpe mig med at forstå det særlige ved Fanø som en ø.

Empiri

Jeg forventer, at studiet vil omfatte 15-20 kvalitative interviews af cirka én times varighed. Interviewene skal bidrage med dybdegående indsigt i deltagernes oplevelser og perspektiver. Derudover forventes det, at der indsamles et omfattende feltdagbogsmateriale, som kan belyse deltagernes erfaringer over tid. Både interviewene og feltdagbogsmaterialet vil indgå som centrale datakilder i undersøgelsen. Analysen vil således basere sig på en kombination af de to datatyper for at opnå en nuanceret forståelse af det undersøgte fænomen.

Projektets udførsel

De tre faser:

Den fulde udførelse af mit forskningsprojekt er inddelt i tre faser. Første fase er den forberedende fase. Her skal konkrete rammer for interviews fastlægges. Jeg vil

---

[18] Phillip Conkling skaber teorien om Islandness, der er en følelse, som individer føler på egen krop og som former deres identitet på en helt særlig måde, følelsen af islandness skabes af det faktum, at man befinder sig på en lille ø. Teorien er interessant fordi den vægtlægger isolation som noget der præger mennesker og lokalsamfund, men Fanø-konteksten henviser både historisk og i dag til et øsamfund, der altid har været meget mobilt. Teorien giver os dermed et analytisk sprog til at forstå, om der eventuelt er noget på spil i forhold til at den kvindeidentitet, som vi undersøger, er formet på øen Fanø og ikke alle mulige andre steder.

[19] Marcel Mauss skaber teorien Social morfologi som betyder kort og godt 'formlæren om samfundet', og skal forstås som studiet i hvordan specifikke samfund vokser frem og på baggrund af hvilke faktorer og forhold. Mauss' ideer om social morfologi stammer fra hans studie i inuit-liv og handler specifikt om hvordan at sæsonvariationer (mellem vinter og sommer) fører til variationer i hvordan inuitsamfund på den tid organiserede sig med bopladser. I min forskning vil jeg anvende begrebet til, som citatet antyder, 1) at forstå hvordan Fanøkvinden som type eller livsform vokser frem på baggrund af at det er på en lille ø, og 2) hvordan denne, om muligt, har været påvirket af omskiftelighed og sæsonalitet (tilbage i tiden forhold til søfart; i dag på baggrund af turisme).

rekruttere mine interviewdeltagere via søgninger på sociale medier, herunder lokale ejerforeninger eller interessefællesskaber på Fanø, alternativt ved henvendelse til Fanø kommunes bosætningskonsulent. Jeg vil stifte kontakt med fonde eller støttepuljer, der yderligere kan yde økonomisk støtte til studiet. Den anden fase er forskningsfasen, hvor selve udførelsen af mit etnografiske studie foregår. Tredje fase er den afsluttende fase. I denne fase skal interviewene analyseres, hvilket skal lede til en kvalificeret konklusion på min problemstilling.

Lokation:
Mit etnografiske studie skal finde sted i Nordby på Fanø. Nordby er øens største by, hvilket skaber mulighed for flere interaktioner med lokale. Jeg skal forsøge at møde de lokale kvinder naturligt, for så vidt muligt uden at påvirke deres adfærd. Det kan om muligt opnås, hvis jeg benytter mig af en strategi, hvor jeg prøver at få vikarjob, eksempelvis i et supermarked eller som børnepasser. Et sådant møde kan skabe rammerne for mange værdifulde feltobservationer, uformelle samtaler, såvel som rekruttering af interviewpersoner til forskningsinterviews.

Tidsramme:
Jeg erfarede ud fra mit pilotstudie, at der i sommersæsonen er mange besøgende turister. Dette kan betyde, at sommerperioden og andre ferieperioder i højere grad er præget af turisme, hvilket kan påvirke de lokale kvinders hverdag og gøre det vanskeligere at få indblik i deres almindelige dagligliv. Derfor har jeg valgt at mit feltarbejde skal udføres udenfor skoleferierne.
Da mit etnografiske feltarbejde indebærer, at jeg blandt andet vil forsøge at få vikarjob og opbygge relationer til de kvinder, jeg ønsker at interviewe gennem uformelle samtaler, kræver det, at mit ophold på Fanø har en vis varighed. Et ophold på omkring to måneder vil give mig mulighed for at etablere en tilknytning til lokalsamfundet og opbygge den nødvendige tillid til at gennemføre interviews.

Budget:

Udgifter	Beløb
Færge til og fra Fanø	700 kr

Transport til Esbjerg	800 kr
Leje af bolig	15.500 kr
Forplejning	3000 kr
I alt	20.000 kr

Konklusion

Med mit forskningsprojekt forventer jeg at kunne konkludere, at der ikke nødvendigvis er noget ekstraordinært ved den moderne Fanø-kvinde, men at det heller ikke nødvendigvis udelukkende drejer sig om kvindehistorien eller den historiske kvindeidentitet på stedet. Dette betyder dog ikke, at øens historiske kvindeidentitet er uden betydning. Tværtimod er det interessant at undersøge, hvordan en identitet, der blev formet af særlige geografiske og samfundsmæssige forhold, stadig kan præge kvinderne på Fanø i dag. Historisk set var Fanø-kvinden på mange områder en foregænger for sin samtid. Mens mændene var på havet, varetog kvinderne ansvaret for familien og øens daglige liv. Dette krævede selvstændighed, ansvarsfølelse og handlekraft. I takt med at Fanø har udviklet sig fra et maritimt samfund til et samfund præget af turisme og serviceerhverv, har kvindernes livsvilkår og roller dog ændret sig. Jeg forventer derfor, at den moderne Fanø-kvinde ikke længere er præget af de samme vilkår som tidligere generationer, selvom nogle af de historiske værdier stadig kan have betydning. Gennem mit etnografiske feltstudie vil jeg undersøge, hvordan bosiddende og barnefødte kvinder på Fanø opfatter og anvender øens historiske kvindeidentitet i deres eget liv. Projektet skal dermed bidrage til en større forståelse af, hvordan historisk arv og nutidige samfundsforhold påvirker identitet. Fanø-kvindens historie er samtidig et eksempel på, at man kun er forgænger, indtil det, man kæmper for, bliver en del af normalen. Derfor håber jeg, at projektet kan inspirere til, at vi i dag tør udfordre eksisterende normer og skabe forandring. Selvom Fanø-kvinden måske ikke længere er lige så særpræget som tidligere, kan hendes historie stadig lære os noget om modet til at bane vejen for et mere ligestillet og balanceret samfund.

Anerkendelse

Jeg vil gerne takke min forskerkontakt Jens Westerskov Andersen, der ud over at hjælpe med mit projekt er beskæftiget som Ph.D studerende på Lunds universitet. Hans vejledning og opbakning har været med til at spore mig på rette vej under hele forløbet, hvilket har skabt et forskningsprojekt jeg er meget stolt af. Yderligere vil jeg takke ham for at dele ud af alle sine faglige kompetencer, samt de kulørte oplevelser det at være forsker i Islands studies bringer med sig. Derudover vil jeg gerne takke den kvinde, hvis navn jeg desværre ikke fik, og som viste mig rundt på Fanø Museum den 5. august 2026. Hendes levende fortællinger om kvindernes hverdag på Fanø vakte for alvor min interesse og fascination for Fanø-kvinder. Mødet blev på mange måder den inspirationskilde, der har dannet grundlag for mit projekt.

Litteraturliste

Slyngborg, Mette Kristine (2023). *Fanø-kvinden: Ideal, myte og virkelighed*. Fanø Museum, Liljebjerget.

Mit Fanø. *Esbjerg-Fanø-Hjerting Turistforening 1922-1982*. Besøgt 20. septemper 2026

Mit Fanø. *Livet hjemme på Fanø*. Besøgt 20. septemper 2026

Mit Fanø. *Selverhvervende kvinder*. Besøgt 20. septemper 2026

Mit Fanø. *Vintertidens fester*. Besøgt 20. septemper 2026

Mit Fanø. *Årets gang*. Besøgt 20. septemper 2026

Lex.dk. *Fanø Kommunes historie*. Besøgt 20. septemper 2026.

Historisk Atlas. *Historisk Atlas – digitalt historisk kort*. Besøgt 20. septemper 2026

Conkling, Phillip (2007): “On Islanders and Islandness”. The Geographical Review 97 (2): 191-201, April 2007. American Geographical Society of New York.

Mauss, Marcel (2004): “Seasonal Variations of the Eskimo – A Study in Social Morphology”. Routledge, 2 Park Square, Milton Park, Abingdon Oxon. (1950 Presses Universitaires de France.)